

ИЗВЪРШВА ЛИ ДЪРЖАВНИЯТ СЪД КОНТРОЛ НАД АРБИТРАЖНОТО СПОРАЗУМЕНИЕ

Мартин Николов Странджански
Бургаски свободен университет

DOES THE STATE COURT MAKE CONTROL OVER THE ARBITRATION AGREEMENT

Martin Nikolov Strandzhanski
Burgas Free University

Abstract: *This paper considers to what extent the state court exercise control over arbitral agreement in relation with its power to review an arbitral award, and trying to explain and prove the inner connectivity between arbitral agreement of the parties and the arbitral award. The present work also examines Bulgarian and U.S. arbitral legislation in comparison.*

Key words: *arbitral agreement, arbitral award, state court, control, review*

Въведение

Същност на арбитражното споразумение

Арбитражното споразумение е правен институт, заемащ ключово място в арбитражния процес, при решаване на спорове от частноправен имуществен характер. С арбитражното споразумение страните по един договор очертават кръга на споровете, които могат да възникнат между тях и се съгласяват те да бъдат поставени на разглеждане и разрешаване от арбитражен съд. По своя характер арбитражното споразумение представлява договор за арбитраж, който има процесуални последици и затова е процесуален договор. Характеристиката на договор, поставя пред арбитражното споразумение законоустановени изисквания за валидността му, подчинявайки го на закона, където седалището на арбитража. Така, ако арбитражното производство е на територията на Република България, то за валидността на арбитражното споразумение ще бъде валиден Законът за задълженията и договорите. В случай обаче, че арбитражното споразумение се отнася за международен арбитраж, тогава по силата на чл. 5, ал. 1, б. „а“ от Конвенцията за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения на ООН от 1958 г., страните могат да подчинят арбитражното решение на закон различен от онзи на седалището на арбитражния съд. Законовата валидност на арбитражното споразумение е от съществено значение при конституирането на арбитражния съд и е източникът, от който той извежда правомощието си да разгледа и реши отнесените до него конкретен частноправен спор. От арбитражното споразумение произтича и едно важно, последващо правомощие на вече учредения арбитражен съд, да се произнесе относно собствената си компетентност, ако друго не е уговорено от страните (*kompetenz-kompetenz*, или компетентност относно компетентността). Тази компетентност е основанието, въз основа на което арбитражът мо-

же да подложи на преглед валидността на самото арбитражно споразумение: в сила ли е то, да го тълкува и изпълняемо ли е.

Така процесуалният договор за арбитраж се явява правната рамка на арбитражното производство, в която страните избират арбитри и в която могат да определят процедурата, която арбитражният съд трябва да спазва в производството, в случай на арбитраж *ad hoc*. Сключеното арбитражно споразумение е относителна отрицателна процесуална предпоставка и поставя пречка пред държавния съд да разгледа частноправен спор, предмет на арбитражното споразумение. По този начин се стига до промяна на подведомствеността (чл. 8, ал. 1 ЗМТА във вр. с чл. 19, ал. 1 ГПК).

За да бъде валидно арбитражното споразумение е необходимо да бъде в писмена форма, било като отделен акт или като арбитражна клауза в договор, или споразумението да се съдържа в разменени писма, телекси, телеграми и други средства за съобщения между страните (чл. 7, ал. 1, ал. 2 ЗМТА). Законодателят изрично е уредил обхвата на споровете, които могат да бъдат отнесени за разрешаване от арбитраж като лимитативно е въвел само гражданските имуществени спорове. Поради това е недопустимо да се сключват арбитражни споразумения или арбитражни клаузи по договори за вещни права, трудови правоотношения, владение върху недвижим имот, потребителски договори. Извън обхвата на арбитража са и спорове за произход, прекратяване или унищожаване на брак и други неимуществени права, поради което също е недопустимо да се сключват арбитражни споразумения за тяхното уреждане. Прегледът на законодателната уредба на споровете, които могат да бъдат подсъдни на арбитражен съд по българското право и съответно могат да бъдат предмет на арбитражно споразумение или арбитражна клауза, показва една сравнителна ограниченост в сравнение с едно от най-старите законодателства, регулиращи материята на арбитража – това на САЩ.

Поради централното значение на арбитражното споразумение за арбитражното производство, което е намерило широка регламентация и дефиниция както в основни международни актове като: *Европейска конвенция за външнотърговски арбитраж от 10.06.1958 г. (обн. в д.в., бр. 57 от 21.07. 1964 г.)*; *Конвенцията за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения на ООН от 1958 г. (обн. в д.в., бр. 2 от 08.01.1965 г.)*; *модельт-закон за международния търговски арбитраж на UNCITRAL (от 1985 г. с изм. от 2006 г.)*, така и в националното законодателство на Република България – *Закон за международния търговски арбитраж (обн. в д.в. бр. 60 от 05.08. 1988 г.)*, е предвидена значима роля и функция на държавния съд, възлагайки му правомощия по контрол върху валидността му.

Контрол на държавния съд върху арбитражното споразумение

Арбитражът е форма на частно правораздаване при разрешаване на спорове от частно-правен имуществен характер, което означава, че въпреки правораздавателните му функции, той е обществен (граждански) правораздавателен орган. Неговото конституиране и компетентност да се произнесе по представения му за разглеждане спор е обвързано изцяло от правоотношенията между страните по него. Тези правоотношения намират концентриран израз в съгласието за арбитраж (арбитражното споразумение). Това е основанието арбитражният съд, след като разгледа делото и ако няма основания за прекратяването му, да постанови арбитражно решение. С арбитражното решение, решаващият орган слага окончателно край на спора със сила на присъдено нещо, а с влизането си в сила става годно изпълнително основание. Тоест то има и процесуални, и публичноправни последици. Особеността на арбитражното решение е, че е частноправен акт, който не подлежи на апелация или каса-

ция и може да бъде атакувано единствено по исков ред, при условие, че е порочен. Основанията, въз основа на които арбитражното решение може да бъде атакувано, са изрично изброени в законовия текст на чл. 47, ал. 1 от ЗМТА. От петте законоустановени основания за отмяна на решението на арбитражния съд, четири от тях имат за предмет арбитражното споразумение, като в две от основанията (т. 5 и т. 6 на ал. 1, чл. 47) е предвидена санкция за отмяна на решението поради това, че е издадено в противоречие или излиза вън от рамките на арбитражното споразумение между страните. В останалите две основания (т. 1 и т. 2 на ал. 1, чл. 47) опорочаването на арбитражното споразумение се състои в това, че страна по сключеното споразумение е била недееспособна (т. 1); арбитражно споразумение не е сключвано – тоест, когато е налице липса на съгласие спорът да се отнесе до арбитраж или арбитражното споразумение е недействително съобразно закона избран от страните, или ЗМТА (т. 2). През 2017 г., законодателят е въвел основание за нищожност на арбитражно решение. В ал. 2 на чл. 47 постановява, че арбитражните решения, постановени по спорове, предметът на които не подлежи на решаване от арбитраж, са нищожни. Така, от прегледа на законовия текст се вижда голямото значение на арбитражното споразумение. На практика по исковете за отмяна на порочно арбитражно решение, държавният съд ще бъде призван да осъществи преценка за валидност на споразумението, а чрез произнесеното си решение, ще упражни функцията си на контрол в арбитража.

Компетентност на държавния съд

По силата на Конституцията на Република България от 1991 г. и залегналите в нея разпоредби на глава шеста (съдебна власт), чл. 117 – 124 е урегулиран супремата на съдебната власт и в частност на съдилищата, възлагайки им упражняването на правомощия *„по защита правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата“* (чл. 117, ал. 1 КРБ). Конституционната норма на чл. 124 конкретизира задължението на Върховния касационен съд да осъществява върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на законите от всички съдилища. Разпоредбата на чл. 124 от КРБ е подробно изяснена в тълкувателно Решение № 2 от 10 февруари 2005 г., Конституционно дело № 9/2004 г., според което в обхвата на съдебния надзор осъществяван от ВКС за точното и еднакво прилагане на законите от всички съдилища, обхваща приложимите закони по всички категории съдебни дела, без тези, по които надзор осъществява Върховният административен съд и не е ограничен от инстанционната компетентност на съда. В светлината на конституционните текстове и на цитираното тълкувателно решение на Конституционния съд (КС) е недвусмислено ясно, че компетентен да разгледа иск за отмяна на арбитражно решение е ВКС. Компетентността на ВКС, освен това, е указана императивно в законовата норма на чл. 47, ал. 1 от ЗМТА като в случая тази уредба е напълно последователна по смисъла на върховния закон. Конституционните и законови норми, върху които е закрепена компетентността на ВКС по контрола над арбитражните решения, му придават и една изключителна международна подсъдност, и подведомственост по отношение на решенията постановени от български арбитраж. С промяна от 2017 г. на Граждански процесуален кодекс (ГПК), глава тридесет и шеста, производство по издаване на изпълнителен лист, чл. 405, ал. 5 е възложена контролна функция на окръжния съд като той е нормативно задължен да откаже издаване на изпълнителен лист, когато арбитражното решение е нищожно по смисъла на чл. 47, ал. 2 ЗМТА.

Характер на исковото производство за отмяна на арбитражно решение по ЗМТА

На първо място, производството за отмяна на арбитражно решение пред ВКС е едноинстанционно и по него не се прилагат правилата на общия исков процес. В пълна сила са обаче принципите и основните начала на гражданския процес, като: законност, диспозитивно начало, служебно начало, състезателност, равенство на страните, установяване на истината, публичност и непосредственост, вътрешно убеждение, разглеждане на делото в разумен срок. Въпросът за едноинстанционността на арбитражното производство както пред арбитражен съд, така и на контролно-отменителното производство пред ВКС в правната теория изглежда еднозначно решен. Това наистина е така, ако бъдат разглеждани поотделно, сами за себе си – и особено, ако се изхожда от хипотезата, че, например, производството пред арбитражния съд би приключила с издаването на арбитражното решение и влизането му в сила за страните по спора, тоест – не се стига до иск за отмяна пред ВКС. В практиката на Конституционния съд обаче разбирането за едноинстанционност се подлага до известна степен на критика. Така, в обстоятелствената част на Решение № 9 от 24 октомври 2002 г., конституционно дело №15/2002 г., той е приел, че: „макар и извън съдебната власт установените със ЗМТА правила за производство пред арбитражен съд го поставят на нивото на своеобразен “стадий на процеса” по смисъла на чл.122, ал.1 от Конституцията, при което защитата по чл.47 ЗМТА е следващият стадий. От тази гледна точка, доколкото чл.122, ал.1 *in fine* има предвид наличието винаги на повече от един стадий на процеса, защитата в рамките на арбитражния процес в неговата цялост се осигурява в два стадия: пред недържавния, арбитражен и пред държавния съд“. Практиката на КС изглежда по-прецизна при дефинирането на този въпрос, още повече, че контролът на ВКС в случая не е, а и по никакъв начин не би могъл да се определи като извънинстанционен, по аналогия с производството по гл. Двадесет и четвърта от ГПК „отмяна на влезли в сила решения“, понеже държавният съд е призван да извърши преглед на правораздавателен акт, който не е влязъл в сила.

Недоволната от арбитражното решение страна може да подаде иск за отмяната му в тримесечен срок от момента на получаване на арбитражното решение, а когато е било направено искане за допълване, поправка или тълкуване – от деня, в който арбитражният съд се е произнесъл по искането (чл. 48, ал. 1 ЗМТА). Коментираният тримесечен срок, в който трябва да се депозира искът пред ВКС е преклузивен и ако бъде пропуснат, правото по него се погасява.

Бъде ли сезиран обаче ВКС от надлежна страна, при спазен срок и допусне ли делото за разглеждане, той ще бъде ограничен в своя контрол върху валидността на арбитражното решение само до основанията, посочени в чл. 47 ЗМТА, без да се занимава със спора по съществуващото на материалното право. Прецизният преглед на законовия текст на ЗМТА (Ню Йоркската конвенция и законът-модел за международния търговски арбитраж UNCITRAL) води до извода, че контролът на държавния съд може да бъде определен като „ограничен“. От друга страна, страните по арбитражното споразумение, не могат да уговорят, че някакъв друг орган, различен от държавния съд, ще осъществява контрол върху решението по арбитражния спор, както и не могат да изключат съдебния контрол на ВКС. В това отношение нормата на чл. 6 от ЗМТА има императивен характер и заплашва с нищожност подобни уговорки между страните по арбитражното споразумение. Както беше вече посочено, контролът за валидност на арбитражното решение, упражняван от ВКС, е на практика контрол върху валидност-

та на арбитражното споразумение, съгласно законовите основания по чл. 47, ал. 1, т.1, т. 2, т. 5, т. 6 и ал. 2 от ЗМТА. Тези законови основания изключват възможността арбитражното решение да бъде атакувано поради противоречие с материалния закон, непълнота на доказателствата или необоснованост, така то би било отменяемо само на процесуални нарушения. Искът за отмяна на арбитражно решение, когато основанието е взето от т. 1, ал. 1, чл. 47 ЗМТА, ще възложи на ВКС да осъществи преценка дали страната по арбитражното споразумение е била дееспособна към момента на сключването му. Ищецът обаче не би могъл да се позове на това основание за отмяна, ако преди това не е възразил пред арбитражния съд с липсата на дееспособност. По съществото на производството държавният съд ще бъде ангажиран с проверка на обстоятелствата и фактите във връзка с нейната дееспособност и на тази база, и условията по сключването на атакуваното арбитражно споразумение. Ако съдът установи, че е налице недееспособност на ищеца, закономерно това ще доведе до постановяване на решение, с което искът за отмяна ще бъде уважен, а арбитражното решение отменено като опорочено в следствие на недействителното арбитражно споразумение. Основанието залегнало в т.2, ал. 2, чл. 47 на ЗМТА предвижда отмяна на процесното арбитражно решение, ако то е било постановено в условията на не сключено арбитражно споразумение или недействително съобразно закона избран от страните, а при липса на избор – съобразно ЗМТА. Сезиран с такъв иск за отмяна, ВКС ще извърши проверка за наличието на сключено между страните арбитражно споразумение, тоест – съществува ли в правния мир процесуален договор, съгласно който страните по него са възложили на арбитражен съд да реши с правораздавателен акт възникналия между тях частноправен спор. При констатирана липса на арбитражно споразумение актът на арбитражния съд ще бъде отменен. В хипотезата на разглежданото основание по т. 2, ал. 2, на чл. 47 държавният съд ще отхвърли иска за отмяна, ако заинтересуваната страна – ищец не се е позовала на липсата на арбитражно споразумение в производството пред арбитражния съд. Въведеното второ основание в разглежданата норма, засяга опороченост на арбитражното решение, поради недействителност на арбитражното споразумение според избора от страните закон или ЗМТА. И тук порокът на арбитражното решение ще е следствие недействителност на арбитражното споразумение. Основанието за отмяна на арбитражно решение по т. 5 на чл. 47 ЗМТА предвижда опорочено арбитражно решение, постановено по спор непредвиден в арбитражното споразумение или съдържа произнасяне по въпроси извън предмета на спора. В тази хипотеза е налице липса на връзка между споразумението относно спора между страните и решението на арбитража. В този случай опороченото арбитражно решение не постига правната последица, изразяваща се в сила на пресъдено нещо (или правораздаваща сила); правният спор между страните не е преустановен, липсва регулиращата и изпълнителна сила. И тук държавният съд ще трябва да подложи на преглед арбитражното споразумение, да установи, какво е съдържанието му и за какъв спор страните са се условили. В тази хипотеза обаче няма да е налице, какъвто и да е порок на споразумението за арбитраж – то ще е валидно, но не съобразяването с предвидения в него спор от страна на арбитражния орган, ще е повлече порочност на правораздавателния му акт. Последното основание, по което ВКС ще осъществи правомощията си на контрол върху арбитражното решение, извършвайки преди това контрол върху арбитражното споразумение, е залегнало в т. 6. и предвижда: несъобразеност при образуването на арбитражния съд или арбитражната процедура със споразумението на страните освен ако то (споразумението) не противоречи на повелителни разпоредби на закона (ЗМТА), а ако липсва споразумение – когато не са приложени разпоредбите на ЗМТА. В случая, порокът на крайния право-

раздавателен акт на арбитража ще е в следствие на процесуални нарушения, но конкретно в първото предложение на законовия текст, те са пряка последица от нарушеното споразумение за арбитраж между страните. В хипотезата на второто предложение на нормата, съдът ще трябва да извърши преглед на това, отговаря ли споразумението на повелителните норми на закона. Основанието за нищожност, съгласно ал. 2 на чл. 47 от ЗМТА, съдът ще приложи, когато констатира, че е решен спор, чийто предмет не подлежи на арбитраж. В тази хипотеза, решение на арбитражен съд би било нищожно, ако арбитражното споразумение между страните е именно за неподлежащ на арбитраж спор. Така, самото споразумение ще се окаже нищожно и съдът, установявайки това, ще бъде принуден да прогласи арбитражния правораздавателен акт за нищожен. Нищожното арбитражно споразумение, повлича нищожност и за арбитражното решение.

Извършеният обзор на петте от общо шест законови основания за отмяна на порочно арбитражно решение по българското законодателство, навежда на заключение, че държавният съд, в лицето на ВКС, чрез правомощията си за контрол върху арбитражното решение, неизменно ще трябва да осъществява и един процесуален контрол върху самото арбитражно споразумение. Това е така, защото договореното между страните в арбитражното споразумение е предмет на преглед и преценка от съда и установеното във връзка с това, ще даде отговор налице ли е порок в арбитражното решение. Основанията въведени от закона заставят съда да извърши един взаимосвързан контрол. Още повече, че няма как, чрез контрола на крайния правораздавателен акт на арбитража, държавният съд да не постави на преценка вътрешните – между страните – правоотношения, намиращи израз в сключения договор за арбитраж. Това се явява един успореден контрол, изходът от който обуславя съдбата на атакувания правораздавателен акт на арбитражния съд.

Съдебният контрол върху арбитражното споразумение според законодателството на САЩ

В системата на англосаксонското право, към която спада законодателството на САЩ, нормативната база регулираща правоотношенията по арбитражно разрешаване на частноправни имуществени спорове запазва централната роля на института на арбитражното споразумение. Сравнителният преглед на американското законодателство и нормите на българското арбитражно право, подчертано показват определени различия, въпреки тенденциите на унификация на правилата за международен търговски арбитраж. На първо място различията се изразяват главно по отношение приемането на правилата на закона-модел за международния търговски арбитраж на UNCITRAL. Това важи в пълна сила за САЩ, чийто Федерален арбитражен закон (*U.S. Federal Arbitration Act (FAA) 1925*) е най-старият, действащ закон за арбитраж в света и не се базира на закона-модел на UNCITRAL за международния търговски арбитраж. Доколкото обаче САЩ са федерална държава и има втори кръг на законодателство – т. нар. щатско законодателство, трябва да се отчете, че в Кънектикът, Флорида, Калифорния, Тексас, Луизиана, Илинойс, Орегон и Джорджия, местните законодателни органи са въвели в арбитражните закони правилата на закона-модел на UNCITRAL за международен търговски арбитраж. В практиката на Върховния съд на САЩ еднозначно се приема, че федералният арбитражен закон има примат над щатските законодателни норми, които ограничават приложимостта на арбитражните споразумения между страните. Тази практика е израз на заложената в самия федерален закон философия на „национална политика за подкрепа на арбитража“. Причините, които са наложили националната политика на фаворизация на арбитража и запрета на отделните

щати да приемат законодателни решения, даващи правомощия на щатските съдилища да разглеждат спорове, по които страните са се споразумели да разрешат пред арбитражен съд, произтичат от желанието за насърчаване на търговията. Обхвата на арбитражните спорове е очертан в параграф втори на Федералния закон за арбитража и включва: спорове възникнали във връзка с търговско мореплаване или други търговски договори, включващи търговски отношения между щатите или отвъдморска търговия. Изискването е арбитражните споразумения да бъдат в писмена форма, с оглед тяхната валидност, окончателност и приложимост. Законът въвежда и ограничен кръг от трудови правоотношения, които не подлежат на решаване от арбитраж, такива са: трудови договори на работещи в железопътния транспорт, моряци или работници, полагащи труд в компании, извършващи междущатска или външна търговия. По отношение на арбитражни споразумения по трудови и потребителски договори, извън лимитативно изброените в закона, съдът следва практика на признаването им за допустими и валидни, тъй като, ако се допусне разширено тълкуването на законовата норма, то би се стигнало до резултат на закононарушение. През 2017 г. Конгресът на САЩ предприема законодателни мерки за париране на установената от Върховния съд практика на ограничено тълкуване на нормата на параграф две от федералния закон за арбитража, приемайки на 22 март Закон за справедлив арбитраж (*Arbitration Fairness Act of 2018*). По повод този законодателен акт на Конгреса, трябва да се отчете, че с него е направена своего рода законодателна реформа относно предварителното арбитражно споразумение за разрешаване на спорове, възникнали от потребителски договори, приближавайки по този начин законодателството на САЩ до това на общностния правен ред на ЕС. В параграф 402 „Валидност и приложимост“ на цитирания закон се установява забрана за сключване на предварителни споразумения за арбитраж по потребителски или трудови договори, както и спорове, произтичащи от нарушения на антимонополното законодателство, или на основание включващо нарушаване на граждански права. В параграф 401, ал. 5. на същия закон е дадена легална дефиниция на термина „*предварително арбитражно споразумение*“, което означава: „*всяко споразумение за арбитраж по договор, по който все още не е възникнал спор*“. Важно е да се разгледа и законовата дефиниция на термина „*потребителски спор*“, дадена в чл. 3 на същия параграф. В този термин законодателят е включил широк спектър от граждански правоотношения, имащи за предмет недвижими имоти, движимо имущество, лични и семейни кредити, услуги, влогове, услуги свързани със сигурността. За така очертаните правоотношения, законът въвежда и контрол върху предварителните арбитражни споразумения, относно тяхната валидност и приложимост, възлагайки изключителната компетентност на федералните съдилища. Изключителната компетентност на държавния съд, да разреши спор, произтичащ от нарушаване на конституционни права на граждани (независимо дали става дума за щатска конституция или конституцията на САЩ) е изцяло запазена, независимо от наличието на сключено арбитражно или предварително арбитражно споразумение. Според тълкуването на чл. 2 от параграф 402 обаче е допустимо предварително споразумение за арбитраж по колективни трудови договори между работодатели и трудови организации или синдикати.

Компетентност на държавния съд

Федералният закон за арбитраж на САЩ регламентира законовите правомощия на държавните съдилища по контрол на арбитражни решения, както и основанията, въз основа на които може да се иска отмяна на постановено арбитражно решение. Компетентен да разгледа иск за отмяна на арбитражно решение е окръжният съд

(district court) по мястото, където арбитражният орган е постановил правораздавателния си акт. Срокът за сезиране на държавния съд с иск за отмяна на арбитражно решение е три месеца от момента, в който страните са получили решението или са били уведомени, че е изготвено.

Основания за отмяна на арбитражно решение

Основанията за отмяна са общо четири и са законово закрепени в повелителната норма на параграф 10 от Федералния закон за арбитраж. Така, основаниято по ал. 1 дава възможност на страна в арбитражното производство, недоволна от постановеното арбитражно решение, да го атакува, ако докаже, че то е опорочено в следствие на корупция, измама или заплаха. Основанието по ал. 2 включва пристрастие на арбитрите или на един от тях, или корупция. В ал. 3 е залегнало третото основание, според което арбитражното решение ще бъде отменено, ако арбитрите виновно са отхвърлили искане за отлагане на изслушване в арбитражния процес, въпреки представено убедително основание за това; или са отказали да изслушат свидетелства относими към разглеждания спор; или всякакви други действия, които са довели до нарушаване правата на страните. Последната, четвърта алинея, санкционира с отмяна арбитражното решение, ако арбитрите са надвишили правомощията си или са ги упражнили по начин, който не решава представеният им спор. При анализ на законовия текст се стига до извод, че по само едно от основанията, държавният съд ще осъществи правомощията си по контрол над арбитражното решение, преценяйки порочността му, чрез преглед и във връзка с арбитражното споразумение между страните. Констатираното излизане на арбитрите извън рамките на арбитражното споразумение ще е същината на порока в решението им. В останалите три основания съдът ще трябва да установи наличието на опорочаващи факти, обстоятелства и процесуални нарушения, които обаче не са в пряка връзка с договора за арбитраж между спорещите страни.

Заключение

Извод относно наличието на контрол от държавния съд и върху арбитражното споразумение

Краткият обзор и анализ на арбитражните законодателства и съдебната практика на Република България и САЩ, както и на международните актове, регулиращи правоотношенията по арбитражно решаване на частноправни имуществени спорове показва и несъмнено потвърждава централната функция на арбитражното споразумение. Чрез систематичното тълкуване на нормите, уреждащи договора за арбитраж, може да се заключи, че институтът е „гръбнакът“ на арбитражното производство. Уредбата му е дадена в началото на действащите за Република България и САЩ арбитражни закони, а процесуалните правоотношения между участниците в арбитража са в пряка връзка със споразумението между страните по спора. Закрепените от законодателите легални дефиниции на института на арбитражното споразумение също подчертано сочат, че е основна предпоставка за началото, развитието и края на арбитражния процес. Това е така, защото с арбитражното споразумение се очертава предмета на спора по същество и го поставя на разглеждане пред арбитражния съд. Чрез споразумението си за арбитраж страните разполагат с процесуална легитимация, позволява им се да въведат правила и обвързва арбитражния орган да реши спора със сила на пресъдено нещо. Нещо повече, споразумението за арбитраж не позволява на арбитражния съд да надхвърли рамките на уговореното в него, в противен случай правораздавателният му акт ще е опорочен. Стигайки се до иск за отмяна на порочно арбитражно решение, то тогава държавният съд неминуемо ще трябва да установи

порока му във връзка с арбитражното споразумение. Наистина, не всички основания за отмяна имат за предпоставка нарушение на арбитражното споразумение или неговата липса – това важи особено за законодателството на САЩ, което в това отношение показва известни различия с българския арбитражен закон, но тези основания могат да се дефинират като изключителни и дори – допълващи. Така, държавният съд, осъществявайки контрол върху арбитражното решение, ще трябва да включи в съдебният си акт си и извод за валидността на арбитражното споразумение, а от това е видно, че съществува взаимовръзка между тях. Ето защо, чрез контрола на арбитражното решение се процедира и контрол върху арбитражното споразумение.

Литература:

- Решение № 2 от 10 февруари 2005 г., Конституционно дело № 9/2004 г.
- Решение № 9 от 24 октомври 2002 г., конституционно дело №15/2002 г.
- Решение № 83-1708 4 март 1985 г., Върховен съд на САЩ (U.S. Supreme court, Dean Witter Reynolds, Inc. v. Byrd, 470 U.S. 213)
- Живко Сталев, „Българско гражданско процесуално право“ осмо издание, изд. Сиела-Софт енд пълблишинг, София 2004
- Иван Владимирев „Арбитражът в международното частно право“, изд. Софи-Р, София, 2000 г.
- Стефан Стойчев „Конституционно право“, изд. Сиела-Софт енд пълблишинг, София 2002 г.
- Маньо Манев „Арбитражът“, изд. „Флорир“, София 2004 г.
- Jon O. Shimabukuro Legislative Attorney, Jennifer A. Staman Legislative Attorney Mandatory Arbitration and the Federal Arbitration Act, Congressional Research Service 7-5700, September 20, 2017
- Решение № 82-500 23 януари 1985 г. Върховен съд на САЩ (U.S. Supreme Court, Southland Corp. v. Keating, 465 U.S. 1, 10 (1984)
- Закон за справедлив арбитраж (Arbitration Fairness Act of 2018)
- Директива 93/13, 05.03. 1993 г. Европейски съвет.
- Конституция на Република България
- Конституция на САЩ
- Закон за международния търговски арбитраж
- Федерален закон за арбитража (U.S. Federal Arbitration Act (FAA) 1925)
- Конвенцията за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения на ООН от 1958 г.
- Европейска конвенция за външнотърговски арбитраж от 10.06.1958 г.
- Закон-модел за международния търговски арбитраж на UNCITRAL
- Граждански процесуален кодекс